

ПРОМИШЉАЊЕ СУШТИНА

(Ристо Василевски: *Ода, о да, Арка, Смедерево, 2013*)

Велико је богатство кад се један писац, превасходно песник, суверено креће, исказује и потврђује у два језика и две културе. Ту привилегију поседује Ристо Василевски, песник, преводилац, антологичар, есејиста и угледни издавач. Он је писац двоструког језичког, књижевног и културног идентитета, македонског и српског; по властитом избору и судбини, чија се симбиоза вишеструко оплођује. Поред тога, баштини словенске и балканске културне и духовне блискости, посебно православне, које се на посебан начин сублимирају у сјајној песничкој књизи *Храм, и њак храм*. Његова *Њоеџика храма* комплементарна је сродном певању Миодрага Павловића и неких других значајних песника.

Ова књига обликована је као посебан песнички пројекат, по чијем стваралачком концепту су настајале и две његове потоње песничке књиге – *Сушџи* и, најновија, *Ода, о да*. Књига *Сушџи* је певање о гласовима и словима, својеврсни филозофско-песнички појмовник промишљања света, човека и живота. У тај песнички микрокосмос можемо сврстати и његове књиге филозофема *Нуљџо време* и *Сновиди биџика*, у којима на бри-так начин искре песничка реч и мисао. Ново песничко дело Василевског поетички блиско кореспондира са овим књигама, али и са његовим ранијим певањем, односно појединим деоницама и рукавцима тога певања. Дакле, није поникло ни из чега већ, природно, ослања се на темеље једног богатог и полифоног песничког опуса, са лако уочљивим поетичким менама.

Троделна књига *Ода, о да*, триптих је о есенцијалном, општем и личном, коју у надахнутом уводнику Стеван Тонтић назива *Њоеџским венцем*. Својеврстан песнички глосаријум о духовним, материјалним и егзистенцијалним тварима и световима, имагинираним кроз три тематско-мотивске деонице које кореспондирају као јединствена целина. Њихови наслови гласе: *Оде, о да, Каже* и *Рагосно уз сџејенице*.

Ода, у своме изворном, античко-хеленском смислу значи похвалу врлинама, успешном и узвишеном, слављење живота и универзалних вредности; афирмацију смисла и негацију бесмисла. У том духу испевао је Василевски тридесет ода у уводној деоници своје књиге, са првом у којој слави Господа, створитеља живота и света, врхунски принцип и меру, првотно и свеважеће, које *свему ѡпревасходи*. Али, указује, са нијансама ироничног, и на отуђеног човека од Бога, односно на његово непримерено слављење свога Створитеља.

У одама које следе пева о примарним појмовима и појавама: о праматерији и материји, почелу свега; празнини, „прамајци пуноће“: „(О)да равнотежи / свега што траје / и трајањем све(т) обнавља“; гласу, претходнику потоње универзалне усмене и писане

комуникације; свести, која „све обликује“; речима, којим се граде „трајна здања“; води, магији „која не умире“; мајци: „Јер Она је Утроба у којој се све зачиње“; млеку, које „стигне све да надоји“; хлебу („На трпези је господар / со и вино његови су гости“), „који вапи за гладнима / који каткад и мрвом / може да испуни очи / утоли глад / свих који за њим жуде“; срцу, стубу свега, „на који се ослања / стабло живота“; путу, „који гради све(ст)“; јутру, „гласу препорађања / и мењања свега“; дану, који је *свештионик*, *сџожер*, *свиџац*, *свештиљка* и *нага*; гласницима, који саопштавају победе и поразе, преносе црне вести, али и „одгађају смрт“. Пева и оду смрти („Смрт је сестра животу / његова највиша тачка“), а певање заокружује одом „(О)да будућем“, у коме је сав смисао и нада.

Између су, у аподиктичном тону као и већ поменути, испеване оде телу, плоду и семену, песку, људском умећу, мору, светлости, тмини, (с)трпљењу, пушци, потребама, песнику, претку и артефактима. Две су посвећене блиским песницима, Весни Ацевској и Никити Станескуу. Све су са полифоним спектром асоцијација и значења, симбола и метафора. Најфреквентнији је вокал О, који се налази у лексичкој конструкцији (*О)га* на почетку свих песама а, осим неколика изузетака, и у завршним строфама. Ова графичко-лексичка форма је у функцији рефрена и поенте, каденце у музичком делу. Свеважећег *Амин* – *Нека буде џако*, у молитвеном говору.

И у свих двадесет песама у средишњој деоници *Каже*, у којима се такође апострофирају важни појмови и универзалне суштине, на првом месту у наслову је вокал О, који асоцира на приповедно. На ово читаоца наводи и наслов циклуса, који призива познату народну приповедну форму. Међутим, овде се ради о особеним песничким кажама са минимумом приповедног, наглашене емоције и имагинације. Реч је о посебној врсти комуникације са минулим, давним прецима и дојучерашњим књижевним савременицима, духовним и световним узорима, садржајима и суштинама; о узорима који светле. У неким песама, као и у претходном циклусу и по сличном поетичком обрасцу, аутор се бави општим феноменима и догађајима, узорним претходницима и личним доживљајима. Наслови песама дати по истој матрици: „О суштини“, „О коњи-ма“, „О читању“, „О занетом човеку“, „О реци које неће бити“, „О води, опет“, „О једном испиту“, „О стварима које ми недостају“...

Кажа „О суштини“ („Од ње све полази, / њој се све враћа“), као и већина других, па и цела књига, утемељена је на филозофемичном дискурсу поетског говора, са лепим мисаоним просјајима и поентама. У песми о Ћирилу опсервира свевремени учинак весника словенског писма и писмености, чија је Азбука трајна Светлост, а Слова „сијају попут звезда“. Градацијски је обликована „кажа“ о Симониди, живот од световног до светачког, када се преселила на фреску, те касније слепило, „кад јој је неки некрст / на зиду, мртвој, / ископао очи!“ Безобзирно сатирање богатог српског духовног наслеђа на Космету актуелизовано је новијим призорима бешчашћа („О једном крсту“), скрнављења српског храма у Подујеву. У средишту песме „О Вожду без главе“ маркирана је трагична судбина Карађорђа, мотив кумства и издајства, а у „кажи“ о Тесли, феномен генија, који је знао све тајне космоса и света.

Неколико песама је са упечатљивим призорима са путовања (Варна, Букурешт, Пастернаков шумни Переделкино). Ту су, такође, песме о женским дражима и лепоти,

људској судбини и пролазности, као и песма са познатим Кавафијевим мотивом о варварима, са конкретизацијом у оновременим приликама. Две песме сежу у сфере онострани комуникације са песничком сабраћом, Браном Петровићем и Бранком Миљковићем. Посебан и драматичан лични печат поседује песма „О очевом бирању места за гроб“, настала у родном Наколецу, у Преспи, 10. априла 1995. године. Више драма потомка, сина, него оца који мирно жели да посвршава своје овоземаљске полове и подмири рачуне, али и да одабере место за свој трајни починак: „Иде отац лаганим кораком, / усправно, као према животу“; на гробљу мери и премерава, „као да ставља темељ / наше будуће куће“. За разлику од ове песме, са свом густином драмског набоја, упућенији читалац ће се сети давне и сјајне песме Риста Василевског „Отићи у Преспу“, са другачијим контекстом и атмосфером; о одласку дому, где је све његово.

У трећој деоници књиге, са девет песама, *Радосно уз степеннице* – мада прилично смирено, по генетском наслеђу од оца – песник говори о личној невољи, о болници и лечењу, стрепњи и нади, граничним тренуцима живота и смрти. Јер, песничко срце је оболело, треба му тражити лека. Али, о личној драми говори прилично смирено, па и са примесама хуморног. Ваљда, по генетском наслеђу од оца, без велике драматизације властитог случаја. Нека буде што буде суђено. Иде у операциону салу без превеликог узбуђења, чак и „радосно уз степенице“. Од свога случаја не прави случај света.

Поступно, документарно и уметнички уверљиво, описује близину смрти; од доласка и пријема, операције и лечења, до тренутака кад, ипак, живот побеђује. Овострани и онострани искуство пацијента. Па других пацијената, њихове животне, понеке и трагично окончане драме, па и очајна стања у нашем здравству. Извештај о своме случају одвија се између песама „Пут до замке“ и „На размеђи“, кад све дође на своје место, „те живот остане на својој, / а смрт на својој страни“. Песник предочава све оно што се између догодило; од оног: „Спремам се за живот, / спремам се, можда, за смрт“, преко сусрета са најдражима и својима, о којима, утисак је, брине више него о себи и које дочекује у болесничком кревету прикључен на апарате. Следи чин операције, буђења и новог повратка, на крилима анђела живота, у поновно постојање и светлост. Са свим пратећим егзистенцијалним и психолошки нијансираним личним драмама и драмама ближњих, какве налазимо и у новијим књигама Радомира Андрића, Миљурка Вукадиновића, Бојане Стојановић Пантовић...

Упечатљив утисак о обимној песничкој књизи Риста Василевског *Оде, о га*, употпуњују и критички текстови првих читалаца, песничких пријатеља. Од уводног Стевана Тонтића („На стазама светлости“), који, поред осталог, указује на епифанију повратка у светлост, до *Њ(р)ојовора* Бојане Стојановић Пантовић („Оде, повратак у живот“) и Душана Стојковића („Битно песништво“), који подробно анализира дело и сагледава га на компаративној равни са другима. За Бојану Стојановић Пантовић ово песничко дело, иако наизглед делује као трокњиже, поседује ону јединствену нит „која обезбеђује књизи семантичко свепожимање“.

И у новој књизи Ристо Василевски промишља суштине, са снажним нагласком и на универзално и на лично. Она је, пре свега, похвала врлинама, ода животу и свему ономе што га чини смисленим и непоновљивим. Књига наде, искушења и бола, преко којих се стиже до катарзе.